

حقوق اصطلاحات فہرستان

جلد اول - ویرایش دوم

(الف-ر)

زیر نظر محمد درویش زاده

سرشناسه : محمد درویش زاده، ۱۳۵۰
عنوان و نام پدیدآور : فهرستگان اصطلاحات حقوقی / محمد درویش زاده
مشخصات نشر : تهران: داد و دانش، ۱۳۹۳
مشخصات ظاهری : ج. ۱
شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۶۸۸۶-۰۲-۲
وضعیت فهرست نویسی : فیپا
موضوع : حقوق - ایران - اصطلاحها و تعبیرها
رده بندی کنگره : ۹۱۳۱۹ ف ۴ / KM۲۶
رده بندی دیویی : ۳۴۶ / ۵۵۰۳
شماره کتابشناسی ملی : ۳۰۳۸۲۷۵

فهرستگان اصطلاحات حقوقی

مؤلف : محمد درویش زاده
مدیر اجرایی : فاطمه ماستری فراهانی
کارشناس تحلیل اطلاعات : علیرضا کیهانی
طراح جلد و صفحه آراء : نسیم قلی زاده
ناشر : دادودانش
نوبت و سال چاپ : اول، ۱۳۹۳
قطع و تیراژ : رحلی، ۲۰۰ نسخه
شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۶۸۸۶-۰۲-۲
قیمت : ۱/۳۰۰/۰۰۰ ریال
به سفارش دائرة المعارف حقوق و قانون ایران (حَقًّا)

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

آدرس: تهران، میدان انقلاب، خیابان وحید نظری، بین
 خیابان فخررازی و ۱۲ فروردین، پلاک ۸۱، طبقه ۴
تلفن مرکز پخش: ۰۲۱-۶۶۴۱۴۵۶۲ و ۰۲۱-۶۳۸۷۱۰۱

حقوق اصطلاحات فہرستان

جلد دوم - ویرایش دوم

(۱-ی)

زیر نظر محمد درویش زاده

سرشناسه : درویش زاده، محمد، ۱۳۵۰
عنوان و نام پدیدآور : فهرستگان اصطلاحات حقوقی / محمد درویش زاده
مشخصات نشر : تهران: داد و دانش، ۱۳۹۳
مشخصات ظاهری : ج. ۲
شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۶۸۸۶-۰۲-۲
وضعیت فهرست نویسی : فیپا
موضوع : حقوق - ایران - اصطلاحها و تعبیرها
رده بندی کنگره : ۹۱۳۱۹ ف ۵۴ / KM۲۶
رده بندی دیویی : ۳۴۶ / ۵۵۰۳
شماره کتابشناسی ملی : ۳۰۳۸۲۷۵

فهرستگان اصطلاحات حقوقی

مؤلف : محمد درویش زاده
مدیر اجرایی : فاطمه ماستری فراهانی
کارشناس تحلیل اطلاعات : علیرضا کیهانی
طراح جلد و صفحه آراء : نسیم قلی زاده
ناشر: دادودانش
نوبت و سال چاپ : اول، ۱۳۹۳
قطع و تیراژ : رحلی، ۲۰۰ نسخه
شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۶۸۸۶-۰۲-۲
قیمت : ۱/۳۰۰/۰۰۰ ریال
به سفارش دائرة المعارف حقوق و قانون ایران (حقاً)

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

آدرس: تهران، میدان انقلاب، خیابان وحید نظری، بین
 خیابان فخررازی و ۱۲ فروردین، پلاک ۸۱، طبقه ۴
تلفن مرکز پخش: ۰۲۱-۶۶۴۱۴۵۶۲ و ۰۲۱-۶۳۸۷۱۰۱

۱- فهرستگان‌ها به‌مثابه خالگاه ادبیات حقوقی معاصر:

به حکایت آمارهای یونسکو، رشد صنعت نشر بین‌المللی سه برابر رشد جمعیت دنیا، اعلام شده است.^۱ تولید آثار و ادبیات حقوقی در کشور ما نیز، شتابی هماهنگ با همین آمار دارد. پی‌آیند این وضعیت، مشکلاتی است که از آن به «انفجار اطلاعات» تعبیر شده است. به عبارت دیگر، انباشت توده‌وار اطلاعات، مشکلاتی در «بازیابی سریع و آسان» آن‌ها، پدید آورده است و عملاً بهره‌مندی از این تولیدات را کاهش داده است. دانش «مهندسی ناوبری اطلاعات»، برای غلبه بر این مشکلات، راهکارهایی را طراحی و ارائه کرده است، از جمله این راه‌کارها می‌توان به طراحی و تهیه «فهرستگان‌ها» اشاره کرد. از نظر تخصصی، فهرستگان‌ها از انواع کتاب‌شناسی‌ها و کتب مرجع به شمار می‌روند. هدف این منابع عبارت است از: کمک به استفاده کنندگان، برای بازیابی سریع و آسان اطلاعات مورد نیاز.^۲ هر فهرستگان، تشکیل شده از چند فهرست است که در نظم معین و واحدی باز تنظیم می‌شوند.^۳ به عبارت دیگر، فهرستگان‌ها عبارتند از: «فهرست فهرست‌ها» این منابع برای تحقق هدف بازیابی سریع و آسان اطلاعات، سازماندهی می‌شوند. در کشورهای توسعه یافته، فهرستگان‌ها اهمیت بالایی دارند، و از نظر حجمی نیز گسترده می‌باشند. به عنوان مثال، فهرستگان کتابخانه کنگره آمریکا، از مرز یک هزار جلد هم گذشته است.^۴

۱. مرادی، نورالله، مرجع‌شناسی، فرهنگ معاصر، چاپ پنجم، سال ۸۱ ص ۳۳

۲. همان ص ۳۰

۳. همان ص ۶۶

۴. همان ص ۷۱

در کشور ما، برای آثار و ادبیات حقوقی، هیچ فهرستگانی تهیه نشده است!!^۵ در نتیجه شاهد کاهش بهره‌وری و افت شاخص «مصرف علم» می‌باشیم. ائتلاف وقت محققان حقوقی (قضات، وکلا، و دانشجویان حقوقی)، برای بازیابی اطلاعات مورد نیاز و همچنین تزییع سرمایه‌های انسانی و مادی در پژوهش‌های حقوقی؛ به دلیل تکراری بودن و ... از جمله ضایعاتی است که بخش عمده آن‌ها به دلیل «عدم تهیه فهرستگان از ادبیات حقوقی کشور» می‌باشد. بنابراین بی‌وجه نخواهد بود که خلاً فهرستگان را یکی از مهم‌ترین خالیگاه‌های اساسی ادبیات حقوقی معاصر بدانیم، خلأیی که در گذشته نیز صاحب این قلم بر آن تأکید داشته است.^۶

۲- کارکرد فهرستگان‌ها در پژوهش‌های دایرةالمعارف حقوق و قانون

ایران:

پس از بنیان‌گذاری دایرةالمعارف حقا (حقوق و قانون ایران)، خلاً وجودی فهرستگان، نمودی عینی‌تر یافت. به گونه‌ای که مستقیماً راه بر انجام برخی پژوهش‌ها دشوار و حتی مسدود شد. زیرا جامعه‌ی اصلی مورد تحقیق در این دایرةالمعارف عبارت بود از «تمام آثار فارسی تدوین شده در حقوق داخلی ایران». بر این اساس، بازیابی سریع و آسان این اطلاعات مستلزم وجود فهرستگان‌های تخصصی حقوقی بوده و به ناچار مجبور به طراحی سلسله‌ای از فهرستگان‌های مورد نیاز شدیم.

۳- طراحی سلسله‌ای از فهرستگان‌های مورد نیاز:

به دلیل پیش‌نیاز بودن این پژوهش‌ها، سلسله‌ای از فهرستگان‌های مورد نیاز طراحی و در دست تدوین قرار گرفتند.

عناوین این فهرستگان‌ها به شرح زیر است:

- ۱- فهرستگان اصطلاحات حقوقی (ترمینولوژی حقوق) در دو مجلد (کتاب حاضر)
- ۲- فهرستگان آرای هیأت عمومی دیوان عالی کشور در یک مجلد
- ۳- فهرستگان محتوای کتب و مقالات حقوقی در پانزده مجلد

۵. در ۵ سال گذشته دو جلد کتاب توسط معاونت آموزش قوه قضاییه با عنوان فهرستگان پایان‌نامه‌های حقوقی منتشر شده است. ر.ک. فهرستگان پایان‌نامه‌های قضایی؛ انتشارات جنگل

۶. ر.ک. منبع پیشین، مقدمه کتاب ص ۱۲

۴- فهرستگان نمایه مواد قانونی در دو مجلد

۵- فهرستگان آرای قضایی در سه مجلد

۶- فهرستگان نظرات اداره حقوقی در سه مجلد

۷- فهرستگان نشست‌های قضایی در دو مجلد

علاوه بر این‌ها فهرستگان پایان‌نامه‌های حقوقی در گذشته در دو مجلد به چاپ رسیده است که آن هم باید به روزرسانی شود که صرف نظر از این مورد مجموع فهرستگان‌هایی که توسط این دایرةالمعارف در دست تدوین قرار دارد بالغ بر سی جلد می‌باشد.

مشکل اصلی در تهیه این منابع آنست که علی‌رغم زحمت و هزینه‌بری بالایی که انجام این پژوهش‌ها دارد؛ اما به دلیل تیراژ آن‌ها، هزینه انجام کار برگشت نمی‌شود. لذا کمتر مؤسسه‌ای حاضر به انجام این سرمایه‌گذاری‌ها می‌باشد. اما دایرةالمعارف حقا به دلیل تعهدی که به ادبیات حقوقی معاصر دارد؛ بر آن شد تا با سرمایه‌گذاری لازم این پژوهش‌ها را به انجام رساند.

اکنون یکی از این پژوهش‌ها با عنوان «**فهرستگان اصطلاحات حقوقی**» در دو جلد آماده شده که در ادامه ویژگی‌های آن بیان می‌شود.

۴- ویژگی فهرستگان اصطلاحات حقوقی به شرح زیر است:

۴-۱- تعداد ۱۷ عنوان کتاب در ۳۹ جلد و ۲۶۸۸۴ صفحه در تهیه این فهرستگان مورد فیش‌برداری قرار گرفته است.

۴-۲- مشخصات این منابع در جدول پایانی آمده است.

۴-۳- مشخصات هر یک از این منابع، با علامت اختصاری تعریف شده است. این علائم در جدول پایانی منعکس شده است.

۴-۴- اصطلاحات تکرار شده در چند منبع به دنبال هم ذکر شده است، تا امکان مقایسه و مراجعه و بازیابی آن فراهم شود.

۴-۵- منابع مورد استفاده شامل تمام منابع حقوقی به علاوه چند منبع فقهی و قرآنی بوده است، اما از دو منبع اخیر فقط اصطلاحات حقوقی آن گزینش شده‌اند.

۴-۶- تنظیم اصطلاحات به ترتیب الفبایی می‌باشد.

۴-۷- برای شناسایی هر اصطلاح در این فهرستگان باید از ترتیب الفبایی آن استفاده کرد .

۴-۸- برای سهولت بازبایی هر اصطلاح از منبع اصلی می‌توان از طریق مراجعه به شماره صفحه یا شماره اصطلاح آن اقدام کرد.

۴-۹- درج حرف «ص» در جدول به معنی صفحه و حرف «ش» به معنی شماره اصطلاح است .

۴-۱۰- مهم‌ترین کارکردهای این فهرستگان عبارت است از «شناسایی و مقایسه تعاریف حقوق دانان از یک اصطلاح تخصصی» علاوه بر آن در کار مهم «واژه گزینی» در جریان تدوین دایرةالمعارف حقوق و قانون ایران نیز مورد استفاده می‌باشد.

تقدیر و تشکر

در تهیه این اثر، همکاران سخت‌کوش ما در دایرةالمعارف حقا متحمل زحماتی شده‌اند که به رسم تقدیر اسامی آن‌ها ذکر می‌شود .

۱. سرکار خانم فاطمه ماستری فراهانی که مدیریت تولید اثر و مدیریت اجرایی کار را برعهده داشتند.
۲. جناب آقای علیرضا کیهانی که کارشناسی و تحلیل اطلاعات این مجموعه را انجام دادند.
۳. سرکار خانم نسیم قلی زاده که طراحی جلد و صفحه آرایی این کتاب را انجام دادند.

امید آن که تهیه این اثر در اعتلای فرهنگ و ادبیات حقوقی کشور عزیزمان مؤثر باشد. بعون‌الله تعالی

محمد درویش زاده

رئیس دایرةالمعارف حقوق و قانون ایران (حقا)

تابستان ۱۳۹۱

ویرایش دوم فهرستگان اصطلاحات حقوقی در مقایسه با ویرایش اول دارا

تفاوت‌هایی به شرح زیر است:

۱- **از نظر حجمی:** این مجموعه در دو جلد و ۱۹۳۶ صفحه تنظیم شده است در حالی که ویرایش اول در یک جلد و جمعاً در ۷۴۲ صفحه تنظیم شده بود. همچنین تعداد واژگان فهرست شده در ویرایش اول جمعاً ۴۳۳۲۵ واژه بود، اما در ویرایش بعدی و تدوین جلد دوم مجموعاً به ۱۰۶۲۸۸ واژه افزایش یافت.

۲- **از نظر منابع و مأخذ:** در این مجموعه از ۶۰ عنوان کتاب و جمعاً ۱۲۸ جلد و ۸۱۵۱۲ صفحه به عنوان منابع و مأخذ استفاده شده است؛ در حالی که ویرایش اول از ۱۷ عنوان کتاب و جمعاً در ۳۹ جلد و ۲۶۸۸۴ صفحه به عنوان مأخذ و منابع استفاده شده بود.

۳- **از نظر سیستم ارجاع:** در ویرایش اول، علامت اختصاری منابع و مأخذ به صورت ترکیبی از حروف تعیین شده بود. این روش به دلیل افزایش منابع و مأخذ، کارایی نداشت و موجب تشابه حروف اختصاری می‌شد، لذا در ویرایش دوم علامت اختصاری منابع و مأخذ به

صورت کدینگ عددی تعیین شد. لیست این منابع و توصیف کد عددی هر منبع، در پایان هر دو جلد آمده است تا رمز گشایی از آن به سهولت انجام شود.

۴- از نظر محتوایی: ویرایش دوم در مقایسه با ویرایش اول از نظر محتوایی تفاوت‌های زیادی دارد. اهم این تفاوتها به شرح زیر است.

۴-۱- غنای محتوای قرآنی اصطلاحات حقوقی: بسیاری از اصطلاحات حقوقی ریشه در اصطلاحات قرآنی دارد نظیر فرض- دین- قرض- جنگ- آتش‌بس و ... به منظور غنی‌سازی اصطلاحات حقوقی مزبور با علوم تفسیری و محتوای قرآنی آن از مجموعه ۳۳ جلدی فرهنگ قرآن استفاده شده است. این مجموعه زیر نظر آیت‌الله هاشمی رفسنجانی تهیه شده است و البته در این فهرستگان فقط اصطلاحاتی که بار حقوقی دارد شناسایی و فهرست شده است.

۴-۲- غنای محتوای روایی اصطلاحات حقوقی: بسیاری از اصطلاحات یا مسایل حقوقی ریشه در روایات معصومین علیهم السلام دارد. به منظور غنی‌سازی اصطلاحات حقوقی مزبور با مبانی روایی آن، از ۹ جلد (مجلات ۲۲ تا ۳۱ بخش معاملات) منابع فقه شیعه استفاده شده است. این مجموعه، ترجمه جامع احادیث الشیعه می‌باشد که زیر نظر حضرت آیت الله العظمی بروجردی (ره) تهیه شده است.

۴-۳- غنای محتوای فقهی و حقوقی اصطلاحات حقوقی: برای این منظور اطلاعات چندین متن فقهی به درون فهرستگان تزریق شده است. از جمله مهمترین این منابع معجم موضوعی عروة الوثقی است. این معجم که توسط فاضل محترم جناب آقای احمد درایتی تهیه شده است شامل تعداد ۲۱۵ موضوع اصلی و تعداد ۳۳۹۵ موضوع فرعی است که در مجموعه ۳

جلدی متن عربی عروۃ الوثقی آمده است. تزریق اصطلاحات معجم و روایات مزبور ممکن است موجب شود که فهرستگان ما از وضعیت «فهرستگان اصطلاحات» حقوقی به «فهرستگان مسایل حقوقی و فقهی» تبدیل شود. این موضوع با توجه به هدف اصلی و فلسفه فهرستگان نگاری که بازیابی سریع موضوع مورد تحقیق است، ایراد چندانی پدید نمی‌آورد. به تعبیر دیگر، تغییر در یک قاعده شکلی در فهرستگان نگاری به دلیل فواید و آثار و تأمین فلسفه کار، امری پسندیده و قابل قبول می‌باشد.

ع-ع-ع- غنای محتوایی فهرستگان در حوزه حقوق مضاف و حقوق بیگانه: منظور از

حقوق مضاف عبارتست از اصطلاحات حقوقی که در رشته‌های تخصصی غیر حقوق کاربرد دارد؛ نظیر واژه‌نامه حقوقی ساخت و ساز یا حقوق مؤلف و کپی رایت، همچنین تعداد 17 جلد که به صورت ترجمه‌ای نگاشته شده بود یا در حوزه‌های تخصصی نظیر حقوق دریایی، گمرکی، مالکیت معنوی، ثبت اسناد و ... می‌باشد در ویرایش دوم استفاده شده است و در تمامی این موارد غنا و جامعیت امر فهرستگان و تحقق فلسفه کار مدنظر بوده است.

امید آنکه در سامان‌یابی دانش حقوق بومی مؤثر باشد. بعون الله تعالی

محمد درویش زاده

رئیس دایرة المعارف حقوق و قانون ایران (حق)

تابستان ۱۳۹۳